

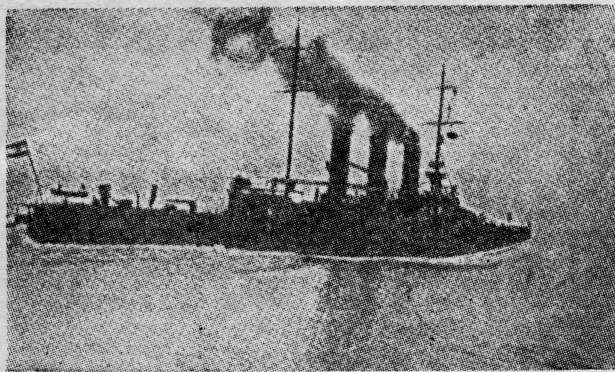
Godišnjica pobune mornara u Boki Kotorskoj

Maksim Zloковиć — Kotor

U sivkastoj jutarnjoj izmaglici, pod samim obroncima Obosnika, čije su se duge silhuete jedva nazirale u moru, provirivale su katarke ratnog broda »Sankt Georg«. Od njega, pa do u dubinu tivatskog zaliva, nizali su se jedan do drugoga, brodovi: »Gea«, »Karlo VI.«, »Franc. Jozef«, »Monarh«, »Kaiser Max«, »Panter«, »Saida« i »Novara« i niz malih torpiljera, podmornica i pomoćnih brodova. Ova nejednaka skupina austrijske flote brojila je oko četrdeset brodova, na kojima se nalazilo oko 8000 ljudi.

Duboko u utrobi oklopnjače »Sankt Georg« pod pramcem, u tijesnom i malom mornarskom prostoru, ležali su mirno u svojim visaljicama mornari. Uljuljkavalo ih je tiho i jedva čujno brektanje stroja i motora, koji je uvijek bio spreman, ako treba da isplovi. Mnogi od njih sanjali su o svojim selima, zapuštenim imanjima i gladnoj djeci tamo po obroncima Velebita, Dinare, Biokova i Orjena. Ratne grozote, nemaština, slaba hrana i svirepi postupak dovodio ih je do očajanja. Često su se u onom malom i zbijenom prostoru pitali: »Zašto«, »Za koga sve ovo?«, »Čemu svi ovi jadi i patnje?«. U tim momentima poletjeli bi bilo sa kim u smrt, samo da se svrši, da jednom padne, ono što im kao mora godinama, ispija krv, oduzima snagu i radost. Samo da se raskinu jednom ove uze, koje ih stežu, sputavaju, kinje i vezuju za ovaj mali prostor pun smrada i očaja. Zar oni nijesu ljudi, kao oni tamo pod krmom u udobnim kabinama? Zar i oni nebi znali, htjeli i mogli bezbrižno igrati do iznemoglosti, po udobnim salonima broda. Sjediti pri sofri bogatoj hranom i pićem. Da, sve bi oni to mogli, ali oni su samo mornari, na ovom brodu samo brojevi i ništa više. U tim grozničavim trzajima od bunovnog polusna mislili su na javi, tko bi imao toliko smjelosti da kaže »ne«, da kaže »dosta«. Možda onaj plećati podoficir, što svaki put glasno protestira, kad se dijeli hrana. Da, on Ma-

te Brničević ili onaj nasmijani Čeh, čije lice liči na dječaka vječito radosnog i zadovoljnog. Da, oni dva: Mate Brničević i František Raš. Oni su ih vidjeli još prvih dana januara u kafani na Kamenarima. Okolo njih se skupila grupica podoficira i mornara, koja je do duboko u noć pričala i šaputala. Jedna grupa mladih ljudi se upoznavala sa njima, a predvodio ih je Milan Nenadić artiljerijski narednik. Zatim se nižu sastanci i duge šetnje ovih mladih ljudi sa njima, mornarima i podoficirima. Iza svakog ovog sastanka strujale su vijesti nevidljivim kanalima od mornara do mornara, od broda do broda. Pričali su im o bijegu torpiljarke »T 11« na stranu saveznika i pokušaju bjegstva torpiljarke »T 81«. Zatim o zamahu revolucije u Rusiji i o pobjedi saveznika na svim frontovima. Ove su vijesti bile zračak svjetlosti, koji je ulijevao nadu i bodrio ih da izdrže do kraja. U Kamenarima u maloj kafani Toma Katurića, redovno su se sastajali: Raš, Brničević, Šišgorić, Nenadić, Grohar, Sagner, Bakoč i ostali. Ovdje u društvu kamenarskih studenata i srednjoškolaca, među kojima se naročito isticao Simo Milošević, oni su kovali zavjeru, koja je za-

»Sankt Georg« — komandni brod revolucionera

talasala sve one mase, koje su stenjale u okovima. Ovdje je osnovan prvi komitet pobune, čije je sjedište bilo na oklopnjači »Sankt Georg«. Ovdje je redigovan i prvi ilegalni list za mornare, koji je raspaljivao revolucionarni duh i koji je služio kao propagandni materijal rukovodiocima pobune.

Sastanci u kamenarskoj kafani bivali su sve češći, pa je na sastanku koji je održan koncem januara, detaljno utvrđen plan pobune i podijeljena zaduženja pojedinim članovima zavjere. Odlučeno je da 1. februara u 12 sati bude sa brodova »Sankt Georg« i »Gea« ispaljen po jedan topovski hitac, na taj znak će brodski komiteti na svim brodovima preuzeti vlast u svoje ruke.

Na brodu »Sankt Georg« najprije je planula pobuna. Komitet je oružjem u ruci prisilio sve oficire da sidu u trpezariju broda i tu ih razoružane zatvorio pod jakom stražom. Mnogi su se oficiri opirali naređenju revolucionara, pa je u ovoj prepirci poginuo prvi oficir broda. U točno naznačeno vrijeme hitac sa »Sankt Georga« je oglasio početak pobune. Tog momenta preuzeli su mornari — revolucionari komandu nad svim brodovima u zalivu. Svi su brodovi izvjesili crvene i narodne zastave. Mornarička glazba na »Sankt Georgu« u onom momentu zaspivala je bila »Marseljezu«. Sirene arsenala u Tivtu i Đenoviću, bijahu najavile svojim prodornim zvukom početak pobune. Iz svih mornaričkih postaja mornari, skupa sa radnicima arsenala, iziđoše na ulicu i počеше manifestacije u znak solidarnosti sa svojim drugovima mornarima. Čitava obala od Kamenara do Zelenike bila je u rukama pobunjenika. Bio je zabranjen prolaz svim vojnim licima, a osobito oficirima kopnene vojske, pa je prvog dana pobune Mornarska revolucionarna komanda u Kumboru na čelu sa Stevom Malovićem uhapsila jednog višeg oficira ratne luke iz Hercegnovoga, koji je bio tuda naišao svojim kolima.

Drugog dana pobune, 2. februara u 10 sati izjutra komanda kopnene vojske uputila je pobunjenicima poruku, »da će sve lađe biti bombardirane od strane kopnenih baterija, ako se ne predadu do 13 i po sati. Brod »Rudolf« koji je bio usidren pod Špilicom bio je na domet baterije »Franc Jozef« (koja je bila smještena ispod tvrđave Španjola) iz Hercegnovoga, pa je uslijed naređenja Komiteta mornara morao promijeniti sidrište odakle bi mogao bombardovati stanicu u Zelenici i tako spriječiti dolaz kopnene vojske. Komandu na brodu »Rudolf« bio je preuzeo narednik vodnik Sadler. Točno u 13 i po sati brod »Rudolf« napustio je sidrište i uzeo pravac za Đenoviće. Čim je brod počeo napuštati sidrište, baterija iz Hercegnovog otvorila je na njega strahovitu paljbu iz topova. Prvi hitac pogodio je brod, te mu je slomio čamac za spasavanje, kao i uređenje za podizanje čamaca. Djelovi ovih uređaja rasletjeli su se prilikom eksplozije na sve strane po brodu i ubili na komandnom mostu revolucionarnog komandanta narednika Sadlera. Komandu broda, odlukom Brodskog komiteta, preuzeo je narednik Đuro Bakoč iz Kruševica i doveo brod na sidri-

šte ispod Bijele. Brod »Rudolf« nije mogao odgovoriti paljbom, jer su topove bili oštetili neki podoficiri njemačke narodnosti. Odmah iza prvog hitca doletio je i drugi, koji je ranio dva mornara i ubio brodskog pekara, članove zavjere.

Poslije trećeg i četvrtog hitca požar je uhvatio prostorije u kojima su bile visalike i posteljina. Čitav brod se nalazio u velikom dimu. Neki djelovi broda bili su razbijeni, a velika rupa je zjapila na krmenom dijelu gornje palube.

Trećeg dana pobune 92. mađarska regimenta bila je stigla i opkolila sve položaje koje su držali pobunjeni mornari. Neprijatelj je doveo mađare, jer je znao da u čitavoj mornarici postoji čvrsta zavjera, a osobito među mornarima slovenskih narodnosti. Istog dana je stigla treća divizija iz Pule, koju su sačinjavali brodovi: »Ferdinand Max«, »Erzherzog Karl« i »Fridrih«. Ove je brodove poslala komanda mornarice iz Pule da skupa sa kopnenom vojskom uguši pobunu.

Brod »Novara« sa kojim je komandovao kapetan bojnog broda Horti, kasnije regent Mađarske, bio je digao crvenu zastavu i prikazivao se mornarima kao prijatelji pobunjenika. On je odmah ušao u unutrašnji zaliv Boke, gdje je odmah spustio revolucionarnu zastavu i podigao austrijsku. Odmah je pomoću mornara mađara zatvorio vođe pobune na svome brodu. Istim putem htio je da umakne i brod »Csepel«, ali brod »Geja« na kome je bio veliki broj vodećih ljudi pobune, otvorio je na njega vatru i primorao ga da se vrati na sidrište.

Čim je treća divizija uplovila u zaliv i zauzela borbeni položaj prema brodovima na kojima je izbila pobuna brod »Novara« je isplovio iz Verige i u zajednici sa njemačkim podmornicama zauzeo tjesnac Verige. Ovako raspoređena flota u zajednici sa kopnenom vojskom objavila je ultimatum pobunjenim mornarima. Revolucionarni komitet iznenađen ovakvim nastupom brodova iz Pule, jer su se nadali da će i tamošnji mornari dignuti pobunu, a u strahu da ne izgubi 6000 života svojih drugova, pristali su na pregovore. Tek četvrtog dana uspjeli su Austrijanci da zauzmu brodove: »Sankt Georg«, »Rudolf«, »Gea« i »Karlo VI.«.

Tom prilikom bila je pozatvarana masa mornara i podoficira (oko 900) koja je smještena po okolnim tvrđavama i u hercegnovskom i kotorskom zatvoru. Najveći dio pobunjenika bio je prebačen u vojničke barake u Škaljare, gdje je njih 40 odijeljeno kao vođe pobune, a ostali su transportovani na Brione, kao i po nekim tvrđavama. Vodama pobune bilo je suđeno u Kotoru 7. februara 1918. god. pa je Vojni sud osudio na smrt strijeljanjem: Antona Grohara, Mata Brničevića, Jerka Šišgorića i Frana Raša. Ostale vođe pobune sudili su kasnije, a za 31 optuženog istraža se otezala do pada Austrije. Pobuna mornara u Boki je prvi vjesnik pada i rasula crnožute monarhije, koja je stotinama godina vladala našim narodima, zahvaljujući svojoj lozinki: »Zavadi pa vladaj«.